

О Д У Д

**ЯК ТРЕБА
ПОВОДИТИСЯ
В
ТОВАРИСТВІ**

(ПРАВИЛА ДОБРОГО ТОНУ)

Із циклю популярних викладів
для таборян

1 9 4 7
АУГСБУРГ

О Д У Д

**ЯК ТРЕБА
ПОВОДИТИСЯ
В
ТОВАРИСТВІ**

(ПРАВИЛА ДОБРОГО ТОНУ)

Із циклю популярних викладів
для таборян

1 9 4 7
АУГСБУРГ

Уявімо собі, що ми сидимо у себе в хаті і чуємо, як хтось стукає до нас у двері. На наш оклик «Прошу!» входить якийсь бідно одягнений, увесь в латах подорожній. Він швидко скидає шапку з голови, хреститься до образів, пригладжує рукою волосся, вітає вас словами: «Слава Ісусу Христу» чи «Добридень у хаті!» і ввічливо просить вас дати йому напитися води. Ввічливість і скромність, з якою поводить ся подорожній, примушує вас запитати, чи він, часом, не голодний. Незнайомий скромно признається, що від ранку нічого не їв. У вас являється мимоволі бажання допомогти бідному чоловікові. Ви запрошуєте його сісти і нагодуєте його. Мало цього— його людське поводження примушує вас нагородити незнайомого чимось у дорогу, і ви з приємним почуттям, що зробили добре діло, відпроваджуєте ввічливого подорожнього за двері та від щирого серця бажаєте йому щасливої дороги.

Уявіть тепер собі, що до вашої хати без усякого упередження ввалюється якийсь п'яний нахаба, не вітаючись із вами і не скидаючи шапки, сідає і з брудною лайкою на вустах вимагає від вас грошей або їдженя. Тип цей має на собі нове елегантне убрання, в деяких місцях порване і не зашите,

місцями завалене брудом. Перше враження ваше — чи не вкрав, часом, волюцюга в когось цього вбрання, а нахабна постава неприємного гостя так вас обурює, що у вас мимохіть являється непереможне бажання взяти цю худобину за комір і викинути за двері.

Ми зробили це порівняння для того, щоб дати можливість відчутти два враження:

1) незвичайно миле, приємне враження від зустрічі з людиною **вихованою**, культурною, хоч і вбогою своїм зовнішнім виглядом і,

2) неприємне, огидливе враження від **невихованої** людини з нахабним поведінням.

Перший тип суспільно вихованих людей має назву людей **культурних і цивілізованих**.

Другого типу людей — невихованих, нахабних і некультурних називають у суспільстві **хамами і свинями**.

Думаємо, що кожному з нас дуже залежить на тому, щоб на нас дивилися в суспільстві, як на людей вищого порядку, тобто як на людей культурних і вихованих, а не як на дикунів і варварів. А щоб досягти цього, ми повинні засвоїти собі ті правила поведінки в товаристві, без яких на людину все будуть дивити-

тися збожу з резервою, з упередженням, згори, як на створіння нижче, погорд-жуване, як на тварину чи на бидло.

Та й тварин учать відповідно захову-ватися у їх співжитті з людьми. Кожен кіт чи кожен домовий пес знає, що йому вільно, а чого не вільно робити в при-сутності людини, а є такі звірята і домо-ві птахи, які в багато разів більше зна-ють правила доброї поведінки, як дехто з людей, і так добре **виховані**, що мо-жуть стати прикладом до наслідування не одного з нас.

Ці правила поведінки в товаристві у старих цивілізованих краях мають наз-ву **правил доброго тону**. Французи їх називають *Bon ton*'ом.

Вкажемо на головніші з цих правил поведінки в житті, цього *Bon ton*'у, тако-го необхідного там, де на нього зверта-ють дуже пильну увагу.

Усі правила доброї життєвої поведін-ки базуються на тому, щоб **не образити естетичного почуття людей**, серед яких ми обертаємося, отже не образити чут-тя слуху сусіда, чуття зору, чуття сма-ку, чуття нюху і чуття дотику.

Першим найосновнішим правилом життєвої доброї поведінки є **дотримання чистоти і зовнішнього порядку**. Кожно-го з нас неприємно вражає видиво

бруду, неохайности і нехлюйства. Однаково, де б те нехлюйство не побачили: чи в розкиданій, а до того ще й брудній постелі; чи в засмальцьованій ковдрі; чи на незаметеній, повній бруду, недокурків і сміття підлозі; чи в брудній одежі людини; чи в зовнішній неохайности і нечистоплотности чоловіка. Ніщо так не коле нашого ока, як вид розкуйовдженого волосся, нестриженої бороди, розтріпаних вусів, розпанаханої блюзки, збитої набік дамської зачіски чи чоловічого кашкета.

В нашій мові є безліч призириливих слів на вираз такої неохайности. Про чоловіка з розкуйовдженим волоссям кажуть: **розтріпаний, розхрістаний, патлатий, патlach, розчухраний, нечеса** і т. д. Людину, що має нечисть в голові, звемо погірливо **вошивий**. Людину, яка не миється, або має брудне одіння, звемо **задрипаною, брудасом, смердюхом, нехлюєю, гноевозом** і т. д., а якщо це буде жінка, то **посмітюхою або помийницею**. Вже самі ці назви в нашій мові показують, яке чуття обридження викликає в нас образ запусченої, бридкої, неохайної людини.

Першою і основною вимогою правил цивілізованого життя є те, як ми вже

сказали, щоб людина мала охайний вигляд. А для цього треба:

1) у відповідній порі стригтися, щоб не запускати своєї голови, бороди, шиї до обростання волоссям і не доводити себе до виду дикообраза чи борсука;

2) коли хто голить обличчя — голитися так часто, щоб на ньому не було найменшого заросту. У цивілізованих краях, в яких ми перебуваємо, уважається за зневагу, за непошанівку господаря прийти до когось неголеним. Ну, а що ми бачимо серед наших людей? Часто натрапляємо на такі зарослі обличчя, що вони нагадують щітку, якою чистять коня — і люди з того нічого не роблять. Європеець чи взагалі цивілізована людина, вбачає в такому неголеному індивіді дикуна, з яким не хоче вступати в розмову, а коли й говорить із нею, то як з істотою нижчою — як із псом, котом, мавпою, попугаем чи іншою нижчою твариною. В Англії кожен джентельмен голиться щоденно. Майже те саме ми бачимо в Німеччині;

3) волосся ра-у-раз треба розчісувати гребенем, щоб воно не героїжилось, не косматилось і не розтріпувалося. Особливо на це мають звертати увагу жінки, щоб не здобути призириливої назви **розчухраної**

Але було б дуже замало, коли б ми тільки причепурили волосся, а його у відповідному часі не змили. Нема нічого гидкішого, як бачити гладенько зачесане волосся, але брудне до такої міри, що воно аж лищить від сала або біліє від лупи. Ну а вже годі відчувати більше обридження, як тоді, коли ми бачимо гарно учесану жіночу головку, в якій помічаємо прикраси у виді гнид, а то й живих вошей. Таких жінок у цивілізованих краях дозволено поліційно виводити з публічних місць.

Таке саме обридження викликає в нас вид розмальованої жінки з брудною шиєю або образ елегантсько одягненого чоловічини з брудним коміром сорочки. Даремно хтось би думав, що вистане йому убраться в гарний стрій, щоб цим прибрати собі образ цивілізованої людини. Для цього треба засвоїти собі ще багато малих, але таких важких правил доброго тону, без яких ніякий зовнішній одяг не скрие істоти невихованого дикуну і некультурної тварини. Як би добре ми не одягнулися, а правил доброї поведінки не знали — істота невихованості все одно, як шило з мішка, вилізе з нас, чи то в слові, чи в руху, чи якимсь іншим способом.

Чистота всього тіла й одягу, який покриває наше тіло, тобто білизни й убрання, є основною вимогою правил доброго тону. Отож мають бути чисті не тільки обличчя, волосся, шия, руки, вуха, зуби і т. д., але й сорочка, маринарка, сподні, капелюх, блузка, спідниця, рукавиці, чоботи, панчохи, хустка, краватка та всі інші деталі туалети. Непристойно мати брудні руки, чорні смуги за нігтями, обгризені пагністі, нечищені черевики, обсмальцьований комір, пропочений капелюх, брудні рукавиці, заплямлене убрання і т. д. Можна мати лихенький, дуже бідний, навіть залащений чи зацерований одяг, але чистий і в порядку утримуваний, — натомість **соромно** убиратися в новий елегантський, але забруднений, заплямлений, заболочений і занечищений стрій. Ну, а вже зовсім скандально виглядає елегант, у якого на комірі сидить блощиця або по рукаву гарного убрання лізе воша!

Інтелігентність і цивілізація людини міряється **не фасоном** убрання, а **станом його чистоти** та уміння відповідно поводитися в товаристві. Не дурно навіть серед москалів, що не дуже притримуються чистоти, існує прислів'я: «Па адьожке встречают, па уму праважают».

Не забуваймо також того, що наш зовнішній вигляд має бути такий, щоб не тільки не ображати чуття зору сусіда, але й чуття його нюху. Говоримо про чуття нюху тому, що серед людей деколи трапляються такі брудаси, від яких смердить, як від падлини. Сморід цей походить від пріння поту під пахвами, від гниття потових виділень між пальцями немитих ніг, від немиття полових органів, від неповстриманости людей при випусканні жолудкових газів, від нечищення зубів і т. д. Осіб, що опустилися в своїй неохайності аж до такого стану, люди оминають і мають для них найпризирливішу назву «свині».

Неохайні люди, не вміючи утримати самого себе в чистоті, сміять також довкола себе і бувають дуже небажаними гістьми в чужих домах та в публичних місцях. Це ж для них вивіщують написи: «Не смітити», «Не плювати на підлогу», «Витирати ноги» і т. п. Коли цивілізована людина без усяких упереджень і написів сама розуміє, що кидати недокурки чи інші речі на підлогу є великим свинством, якщо на столі стоять попільниці, а по кутах сплювачки чи сміттярки, то для невихованих людей не допоможуть ніякі написи. Єдиним способом відокремити їх від това-

риства цивілізованої громади є випросити їх за двері.

Ми бачимо на кожному кроці власними очима німецьку охайність і чистоту. Вона видається нам недосяжним ідеалом. Але є народи на світі з таким хворобливим чуттям чистоти, перед якою німецька охайність ховається в кут. У Голяндії, наприклад, кожна господиня утримує свій дім у такій чистоті, що ні сама вона, ні хтось інший не посміє ввійти до хати в тих черевиках, які носить надворі. Кожен у Голяндії, входячи до хати, залишає свої черевики коло дверей, а взуває замість них інші на ноги, що стоять уже в хаті. Ану ж би зайшов до голяндського дому хтось у своїх заболочених, нечищених ніколи чоботях, як це буває часто у нас! Він почув би там купу прокльонів на свою адресу за непошанівку праці господині, якої вона так старанно докладає, щоб утримати свій дім у зразковій гігієнічній чистоті. Мало хто з брудасів розуміє, не вичищуючи своїх ніг перед порогом, або кидаючи в чужій хаті попіл на підлогу, що його місце не серед цивілізованих людей, а у свинячому сажі.

Ми прикладаємо до брудних і неохайних людей назву «свині». Але ж і свиня має свій кут у хліві, де тримає

чистоту і порядок. А пригляньмося до інших нижчих тварин як вони вилизуються і вичищуються! Хто з нас не бачив як прихорошується, наприклад, кіт, як він дбайливо миється? Або кому з нас невідома та ретельна кокетовність, з якою чистить ніжками всі частини свого тіла муха?

Отже, коли може прихорошуватися муха, чи вилизуватися кіт або пес, чи виглажувати свої пірця гуска або курка, то які ж вимоги треба ставити до людини у дотримуванні чистоти? Якщо почуття охайності лежить в інстинкті у нижчих тварин, то у людини, яка є вінцем світостворіння, утримування себе в порядку диктується ще й наказом свідомости.

Отже не кидаймо недокурків, попелу від цигарок чи іншого бруду на підлогу. Це не тільки не естетично, а й не гігієнічно, бо спричинює куряву в повітрі, яким людина дихає. З тої самої причини не вільно плювати на підлогу, сьокатися, входити до житлового мешкання з невитертими черевиками і т. д., і т. д. Не говоримо вже про те, що великим свинством є занечищувати вагони, закидувати сміттям травники в парках, тротуари, вулиці і т. д.

Але дотримування тільки зовнішньої

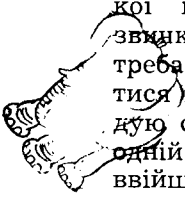
чистоти та порядку було б також дуже замало, щоб людина мала право називатися цивілізованою і вихованою. Ще треба людині навчитися, як відповідно поведеться в товаристві, належно сісти, належно говорити, належно їсти, щоб вона могла бути прийнята в коло цивілізованого світу.

Вкажемо на деякі найголовніші правила доброго тону.

Ми є християни і, за правилами християнської релігії, входимо до храму з непокритою головою. Цим ми віддаємо пошану Тому, Хто за людський гріх скінчив Своє життя, розп'ятий на хресті.

Від давніх давен, від дідів і прапрадідів наших, ми засвоїли собі звичку скидати також шапки в хаті. Цим ми віддаємо пошану не тільки святим образам, що висять на покуті, а й господареві хати. Взагалі на знак пошани ми скидаємо шапку перед кожним, кого хочемо привітати, або кого поважаємо.

Яке ж зухвальство і непошанівок старих традицій наших виявляє той, хто входить до помешкання в шапці! Ця погана дикунська звичка завелася в нас у недавніх часах під впливом сходу, де всяку пошану до прадідівських традицій і до Церкви брутално потоптано ногами. Коли нам довелося бути під час остан-



ньої війни на Волині, ми бачили скрізь на дверях у публічних місцях написи: «Скидати шапки». Значить, люди до такої міри засвоїли собі цю варварську звичку, що їх перед кожними дверима треба було вчити, як належить поводитися в культурному середовищі. Пригадую собі те страшне обурення людей в одній із поліських церков, коли туди ввійшли з цікавості під час співу Херувимської два партійні німці в шапках. Усі зрозуміли, що «партаймани» це нарочито зробили, щоб образити найсвятіші почування пошани до старих традицій поневоленого ними народу, і так обурилися цим хамським зухвальством, що самі нахаби відчули небезпеку й поспішили вийти з церкви.

Отже скрізь і всюди, входячи до житлових мешкань і перебуваючи в них, треба скидати шапки з голів. Цього вимагає і звичайна ввічливість цивілізованих народів, і освячене традицією нашого народу старе українське правило доброї поведінки серед людей.

Тимчасом подивіться, скільки наших хлопців ходить від ранку до вечора в шапках у хаті. Вони не скидають шапок навіть тоді, коли хтось із старших заходить до помешкання. Вони не скидають шапок перед старшими на вулиці

на знак привітання. А пригадайте собі, з якою ввічливістю наш український, вихований і з уродження інтелегентний селянин скидав шапку перед кожним, зустрічаючись на вулиці чи навіть їдучи далекою дорогою! Ту саму ввічливість ми бачимо також серед польського селянства і серед швабських баверів.

Звернемо увагу ще на одну річ, яку часто помічаємо серед наших людей.

Кожне помешкання є свого рода святинею, де господар у замкнених рямцях своєї господи відбуває ті чи інші свої приватні чинності. Він може там спочивати по праці, працювати, переодягатися, чути потребу самотности, нарешті віддаватися якимсь інтимним справам, що не потребують присутности непростеного свідка. Щоб комусь чужому зайти туди, треба запитатися про дозвіл або, принаймні, упередити господаря. Для цього в культурних краях існує звичай стукати в двері. Чужій людині вільно зайти до несвого мешкання **тільки тоді**, коли вона почує оклик: «Можна» або «Прошу». Яким же грубіянством і нетактом є вриватися до чужого мешкання, не запитуючи про дозвіл увійти туди!?

Дуже великим нетактом також є те, коли людина, живучи спільно з кимсь

(як ось у бараках, у готелі, тощо), починає у недозволений для того час (скажемо, в ранніх годинах чи в годинах, призначених до сну) голосно говорити, грати на якомусь інструменті, сміятися, співати і т. д. Це ж є проявом скрайнього егоїзму, суспільної нездисциплінованости, дикої розперезаности, непошанівку до інших.

Взагалі занадто розв'язне і розперезане поведження де б то не було є поганим тоном, недопустимим серед вихованого суспільства. Отже **не вільно дуже голосно говорити** в товаристві чи на вулиці, щоб не звертати на себе уваги людей, **не вільно дуже голосно сміятися** (особливо це не личить жінкам), **кричати на всю вулицю**, свистіти, плескати когось по плечі, ходити із засуненими до кишень руками і т. д. Особливо це не личить жінкам, які повинні пам'ятати, що дуже розв'язним поведженням на очах у людей вони звертають на себе увагу, чого не сміє бути. Тимчасом доводиться досить часто спостерігати, як, наприклад, наші дівчата дуже голосно регочуться у вагонах чи на бульварах, звертаючи на себе недоброзичливі, а то й ворожі погляди чужинців, або чути, як наші хлопці гукають один до одного на всю вулицю, немов у лісі, також

викликаючи здивовані погляди німецьких обивателів. Треба пам'ятати, що **скромність і повага** — усе були і будуть ознакою вихованої людини, особливо у жінок.

Не можна ображати також чуття слуху сторонньої людини брутально лайкою. Кожна нація має свої специфічні вирази досади чи прокльонів, і характер цих виразів свідчить про ступінь цивілізованості даної нації. У німців є дуже невинні своїм змістом вирази досади: „Donnerwetter“ і „Verfluchten“. В інших європейських народів лайка є побажанням якихось Божих кар на людину. Є ця лайка і в нашій мові: «Побий тебе сила небесна!», «Бодай би ти не дждав завтрашнього ранку!», «Бодай під тобою земля розступилася!» і т. д. Тільки в москалів та в поляків народньою лайкою є образа чести матері тої особи, яку лають.

У цій найгидливішій із усього, що знає світ, лайці міститься елемент такого первісного дикунства і низької брутальності інстинкту, що просто не хочеться вірити, як у людини 20-го віку може бути щось подібне на язиці. Клятьба ні в чому неповинної матері, а не самої особи, та ще така образлива для її чести, а в більшості випадків тої ма-

тері, яка давно вже не живе на світі, є таким свідомством звіриного стану людини, що робиться від цього і гидко, і моторошно. Невже ж людина не здає собі справи з того, що, лаючи чийсь матір, вона наражає на цю страшну образу свою власну матір, а разом із нею і збірну матір усього свого народу — Батьківщину, як символ загального національного материнства? Та ж за таку лайку годиться проломити голову тому тупомозглому йолопові, що її виголощує! А у нас люди звикли спокійно собі приймати цю гидку, чужу лайку і послуговуватися нею, як пустим мало-важним словом, позбавленим глибшого змісту і огидливого значення.

Люди, остерігайтеся цього пережитку дикунства! Викидайте матерщину із свого лексикону, як ганебні слова, негідні мови такої високої, розумом обдарованої істоти, якою є людина! Це ж є ганьбою для нас безчестити ім'я неповинних матерей! Сором тій нації, що до цього часу не вивела з ужитку такої дикої і гидкої лайки!

Ну, а вже нема ніякої назви для тих жінок, що не мають ні стиду, ні чести вживати огидливі матерщини! Така жінка не має права називатися люди-

ною, порочачи честь і свою, і своєї матері і своєї нації.

Ми вже згадували про те, що треба поважати спокій інших людей, особливо тих, які працюють і потребують відпочинку, а також людей старшого віку. **Пошана до старших** і віком, і положенням взагалі вимагана від вихованих людей. Подивіться, з якою упередливістю німецькі діти і німецька молодь відступають свої місця старшим у трамваях, на залізницях і скрізь, де є мішане товариство. Подивіться, з якою ввічливістю німці зустрічають кожного старшого привітом „Grüß Gott!“. Подивіться, нарешті, як вони уступаються їм скрізь з дороги, скидають перед ними шапки, допомагають їм всісти чи висісти з вагону, покласти чи нести їхні речі, взагалі прислужитися чим тільки можна. Ця пошана до старших є одним із головніших правил поведінки вихованого члена суспільства.

Таку саму пошану, як до старших віком, люди заходу і старої культури віддають також жінці і калікам. Так само, як старшим, вони уступають жінці місце, пропускають наперед себе, допомагають їй нести важкі речі, не дозволяють собі сидіти в присутності жінки, яка стоїть, і т. д.

Треба з'ясувати собі, що, йдучи поруч із старшим від себе або жінкою, ви повинні ставати з **лівого боку** від них. Це дуже важна деталь у зовнішньому поведженні вихованої людини і про неї не можна забувати.

Коли ви в товаристві, то ніколи не **сідайте плечима** до старшого чи до жінки. А коли б випадково знайшлися в такому положенні, тобто запримітили позаду себе жінку чи старшого віком, то треба негайно встати з місця і перепросити, відсунувши своє крісло так, щоб не сидіти плечима до них, а коли це неможливо зробити, то встати і зайняти десь місце коло стіни.

Якщо ви сидите в товаристві, а приходить хтось старший віком чи жінка, ви повинні **встати з місця і не сідати**, доки вони не сядуть. Якщо для них нема місця, де сісти, ви повинні **відступити їм своє**.

Не тримайте рук в кишенях, коли знаходитесь з товаристві старших чи жінок. Це є виявом дуже великої розв'язаності, яка не личить вихованій людині.

Якщо вам доводиться говорити з кимось із чужого товариства стоячи, то тримайте руки **свобідно витягненими** здовж тіла, а ні в якому разі не закла-

дайте їх назад, не спирайтесь ними об стіл, об крісло чи об інші предмети й не засувайте їх, як ми вже про це говорили, до кишень. Ноги мають бути в **рівній, але свобідній поставі**. Це не значить, що треба стояти як на муштрі, проте також не з розставленими широко ногами, з одною відставленою набік чи зігнуеною ногою і т. п., що вважається за недопустиме.

Коли ви приходите до когось із візитою і вам пропонують сісти, то не сідайте, доки не сяде господиня дому. Якщо вона встане з місця, мусите і ви встати. Взагалі розмовляти з старшою людиною чи жінкою **сидячи ви можете тільки тоді, коли вони сидять**. Якщо вони говорять до вас стоячи, ви повинні також стояти.

Візита, якщо вона не є діловою, повинна бути коротка. Особливо перша візита. Якщо гість засидиться у когось і господиня (чи господар) дому запитає, котра тепер година, або подивиться на годинник — це знак, що ви вже надокучили їм і мусите негайно йти додому. Отже, коли ви приймаєте у себе бажаних вам гостей, ніколи не дивіться на годинник і **не питайте про годину**.

Все дрібниці, але коли маємо претензії до назви вихованих людей, то му-

симо всі ці подробиці добре засвоїти, щоб на нас не дивилися в товаристві, як на дикого вовка, що вибіг із лісу.

Поважаючи жінку, треба шанувати її стидливість. Отже не обіймати її прилюдно, не говорити в її присутності брутальних слів, анекдотів чи чогось такого, що ви можете дозволити собі в мужеському товаристві. Тимчасом нам доводиться бачити, як дехто з наших людей співає в присутності жінок сороміцьких пісень, брутально лається або грубо обіймає їх, не зважаючи на те, що навколо є чужі люди.

Жінки! Ви іноді, на превеликий жаль і на безмежний ваш сором, самі спричинюєтеся до того. Уважайте, що це лягає плямою на вас. **Жінка не повинна допускати** чоловіка до того, щоб він забувався. Жінка повинна завжди пам'ятати, що стидливість — це її краса і, зберігаючи цю стидливість, вона повинна стримувати чоловіка від невідповідних слів і рухів. Особливо це важне в публичних місцях.

На цьому місці вкажемо на те, що може темною плямою впасти спеціально на репутацію жіноцтва. Вживання косметики допустиме, але вживання дуже помірковане, дискретне, ледве помітне. Тимчасом доводиться часто бачити,

як наше жіноцтво вживає його без міри. Пам'ятайте, жінки, що надмірне накладання на уста губної помадки, до того ще помадки занадто червоної барви, надмірне фарбування нігтів червоним лякром, надмірне вищипування брів і наведення чорних дужок на їх місце — все це є ознакою лихого тону. Цих річей допускаються переважно жінки легкої поведінки, щоб звернути на себе увагу мужчин — і всяка порядна жінка, що шанує свою репутацію, так удекоровувати себе не буде. Ще раз повторюємо, що вживання косметики є річчю допустимою, але в таких межах, щоб це не кидалося людям в очі. Скромність — це ознака доброго тону жінки.

Переходимо до інших правил доброї поведінки в товаристві.

Дуже часто доводиться бачити, як люди, головню із східних сторін, не вміють належно вітатися. Молоді люди, знайшовшись в товаристві старших і жінок, повинні вклонитися їм, тримаючи руки витягненими здовж тіла. Тільки тоді, коли старший чи жінка простягне для привітання руку, молодий хлопець чи дівчина простягає їм свою руку. Запам'ятайте, що молоді не вільно першій простягати руку, а треба чекати, доки старший чи жінка не простягнуть

їй свою руку. Те саме треба робити, прощаючись: вклонитися, тримаючи руки витягненими. Якщо простягнуть вам руку, подайте їм свою; якщо ні — треба обмежитися тільки поклоном. **Не суйте руку перші.** Це не належить до доброго тону.

До речі при цьому зауважити, що ніщо так прикро не вражає людину з доброго товариства, як подати їй **пітну руку**. Піт рук — це хвороба, але її можна позбутися. Треба з цією досадною хворобою негайно звернутися до лікаря.

Говорячи про правила доброго тону, звертаємо особливу увагу на те, як треба їсти в товаристві. Правила ці настільки важні, що людину, яка їх не за своїть собі, можуть чекати дуже прикрі несподіванки. Англієць, який бачить перед собою при столі людину, що не вміє їсти, демонстративно встає і переходить з обуренням на інше місце, а в клубах таку людину обер-кельнер може випросити навіть із ресторану.

Ці правила їдження в основному такі:

По-перше, коли їси, **не плямкай і не цмокай** вустами. Взагалі не вільно видавати ротом при їдженні тих звуків, з якими їсть „безрога”.

По-друге, **не сьорбати**, коли їси зупу, п'ючи чай, каву чи інший плин. Взагалі

треба їсти так, щоб не було чути ніяких звуків.

Третє: **Не відригуватися** під час їди чи по їді. Це вважається за особливу непристійність. Правда є деякі народи далекого сходу, в яких існує звичай по їді добре відригнутися на знак подяки господині за те, що вона добре нагодувала гостя. В Європі й інших цивілізованих краях такий вияв подяки привів би і господарів, і все товариство у величезний конфуз з того приводу, як вони могли сісти за стіл з таким невихованим гостем.

Четверте: **Не відгикуватися**, бо цей звук привів би в такий самий конфуз усе товариство, як і відригування. Вразі, якщо б мимоволі людині це й сталося, треба чим-дуж прикрити рота рукою і чемненько перепросити товариство.

П'яте (дуже важне правило): **Не їсти нічого ножем**, тобто не стромляти кінчика ножа до рота. Є такі вражливо нервові люди, яких цей рух примусив би здригнутися, як від наміру самогубства. Ніж існує при їді **виключно** на те, щоб краяти тверді речі на тарільці. Отже звідси:

Шосте правило їдження: **Не краяти ножем січеного м'яса, вареників, або ін-**

ших мелених, різаних чи м'яких речей, а їсти їх тільки вилкою. Взагалі, їсться **лише вилкою**, без допомоги ножа: січені м'ясні шницлі (називані в Росії «котлетами»), вареники (називані в Галичині «пирогоми»), котлетки з баранболі, з каші, саму кашу, взагалі все, крім твердого м'яса («росолове м'ясо»), битків чи огірка, які треба кряти ножем. Цього правила не дотримує навіть дехто з німців.

Сьоме правило: Ні в якому разі **не їсти риби ножем**. Рибу в цивілізованих краях їдять одною вилкою за допомогою кусника хліба, який тримаємо в лівій руці, або двома спеціальними вилками. Ножа до риби в добрих ресторанах чи в приватних домах цивілізованих країв зовсім не кладуть на стіл. А якщо б ви попросили кельнера подати вам ніж, коли їсте рибу, він би показав вам великі здивовані очі.

Восьме: **не вилизувати ножа, ложки чи вилка**, що, на жаль, іноді бачимо серед наших людей.

Дев'яте: **не їсти пальцями нічого з тарілки і не облизувати пальців**, якщо на них щось капне, а витирати серветою.

Десяте: **не колупати в зубах ножем, вилкою чи пальцями**, а тільки дискретно зубочисткою, і то не під час їджен-

ня, а по ньому. Треба робити це непомітно, прикриваючи рота долонею, бо відкритий рот із зубами може зіпсувати апетит у сусідів.

Одинадцятьте: Люди з великими непідстриженими вусами і бородами (як, наприклад, православне духовенство) повинні навчитися так їсти зупу, борщ, соуси або пити білу каву, щоб їдження не залишалось на їх вусах і щоб це не псувало апетиту іншим при столі. А вже зовсім недопустима річ облизувати вуса язиком. Ці речі можуть привести людей із дуже розвиненим почуттям смакового обридження до неприємності.

Дванадцятьте: Якщо у вас виникне нагला потреба чомусь встати з-за столу, ви мусите **перепросити** товариство (а якщо воно дуже велике, то найближчих своїх сусідів) і заявити, що йдете по хусточку, яку забули в пальто, до телефону, чи за іншою якоюсь невинною потребою, щоб не дати людям можливості при їді подумати про ваш замір іти виповнювати свої фізіологічні потреби.

Річ ясна, що не можна в часі їди розповідати про речі, які псували б апетит людям, напр., про трупи, про гній, про виходки та про всякі інші несмачні речі. Також не можна голосно скарка-

тися, харкати і викидати харкотиння на хустку, яку як це часто у нас бачимо, і взагалі робити того, що викликало б несмак і бридило б слухачів. Сидіти при столі треба рівно, не спираючись плечима об стілець, не кладучи ліктів на стіл, не підпираючи голови чи чідборіддя рукою, не тримаючи рук під столом. Обидві руки повинні лежати при тарільці, сперті об стіл місцем між ліктями і долонею.

Треба ще зауважити, що їсти в товаристві треба не дуже поспішно, але й не відстаючи від інших. Коли всі вже з'їли, а у вас лишається щось на тарільці, треба перестати їсти, щоб інші не чекали на вас. Але не можна підганяти з їдженням і інших, якщо ви дуже скоро будите їсти. В таких випадках усі гості повинні тримати крок із господарями, пильно поспіваючи за ними, але не переганяючи.

Усе це, здавалося б, дрібні і пусті, по суті, речі, але без них у вихованому товаристві обійтися ніяк не можна. Уміння їсти і взагалі триматися відповідно в товаристві служить дзеркалом і покажчиком того, чи ви виховані, чи ні. А вихованість у деяких випадках дуже допомагає в житті. На доказ цього наведемо приклад.

У Польщі, по війні Головного Отамана УНР С. Петлюри з більшовиками, жили в таборах у Ченстохові козаки й офіцери української армії. Ними ніхто не опікувався, як ось тепер опікується, UNRRA чи інші організації емігрантами по другій світовій війні, і треба було людям чимось промишляти, щоб не померти з голоду. Там заснувалися великі майстерні писання образів (по-придніпрянськи: картин), і ці образи люди розвозили скрізь по Польщі і продавали. Образи були не дуже високої мистецької марки і їх тяжко було продати, особливо у вибагливих домах.

Якось одного разу виїхали з образами до Краківського воевідства два українські офіцери й зайшли з ними до одного польського графа. Довідавшись, з чим прийшли до нього офіцери, граф сказав:

— Про ваші образи поговоримо потім, а поки-що попрошу вас зі мною поснідати.

І попросив їх до їдальні. На столі стояла риба. Коло тарілок, крім вилок, вмисне були положені ножі.

Офіцери почали їсти по правилах доброго тону, тобто вилками. Граф побачив це і запитав:

— Ви офіцери?

Діставши відповідь, що так — він дуже прихильно почав із ними розмовляти, а по сніданку накупив у них цілий оберемок образів. Напевно цього не сталося б, якщо б купці не показали свого вміння їсти рибу по всіх правилах вихованого товариства.

Існує ще ціла низка інших дрібних елементарних правил доброї поведінки в товаристві, які варто запам'ятати тим, що їх не знають.

Наприклад, кашляючи, треба затуляти рота долонею, щоб краплі слини не падали на стіл або на співбесідника.

Чистити ніс треба тільки хустинкою, а ні в якому разі не сьокатися кінчиками пальців, скидати потім носові виділення на підлогу і витирати пальці об штани або волосся. В Японії існують для цього спеціальні бібули, які всякий раз по ужитті їх скидаються до спеціально призначених для цього сміттярок. Європа та інші цивілізовані краї цього (між іншим, дуже доброго і гігієнічного) способу чищення носа не знають і послуговуються хустинкою.

Непристойно в товаристві чухатися, шкрябати пальцями у волоссі, колупати пальцями в носі, плювати, як уже згадувалося вище, на підлогу, харкатися. Взагалі не вільно робити нічого того,

що ображало б естетичні чуття вашого сусіда, а якщо б з вами стався якийсь непорядок, треба поправити його непомітно, відвернувшись, дискретно, перепросивши наперед вашого співбесідника.

Непристойно в товаристві зівати, а коли б це мимоволі сталося, треба негайно затулити рота рукою або хусточкою і перепросити за це сусіда. Зрозумійте, що коли ви зіваєте в товаристві, то цим показуєте, що це товариство для вас нудне і нецікаве, отже зіванням ви ображаєте його.

Непристойно сидіти в присутності старшого, відхилившись назад або заклавши ногу на ногу.

А вже зовсім непристойним є показуватися п'яним у товаристві. Є краї, де преса почала вже виписувати у спеціальних відділах хроніки імена тих громадян, що показувалися п'яними на вулицях, і цим самим виставляє їх на так звану «публіку», тобто на посміховище людям. Треба б завести такий порядок і в нас. Пий собі скільки хочеш, але п'яний людям на очі не показуйся.

Є ще чимало дрібних правил доброго тону, але ми вже про них не згадуємо.

Догадлива людина сама їх підмітить серед вихованого товариства. Деякі з

цих правил можуть видатися декому смішними, але їх дотримуватися ми повинні, щоб нас не висміяли. Не так уже їх багато, щоб ми не могли їх засвоїти. Не забуваймо, як ми вже про це говорили, що тресовані звірята, які іноді знають багато більше правил належної поведінки, як дехто з людей. У цивілізованих краях — підчеркуємо це — пізнають виховання і інтелігенцію людини не по одежі, а саме по тому, чи знає вона правила товариської поведінки.

Як маленька дитина чи домашнє звірятко поволі навчаються не повнити своїх фізіологічних чинностей у хаті, так і доросла людина мусить навчитися необхідних правил життєвої поведінки, щоб заслужити собі рівне місце в товаристві. Людина, що опанує ці правила, робиться приємною в суспільному гурті, як от згаданий на початку подорожній, натомість люди, що поводяться брутально і дико, будуть завжди небажені і погорджувані і на них повсякчас дивитимуться, як на істот нижчого порядку. Треба намагатися стати рівноправними і рівнопорядними членами організованого цивілізованого суспільства, членами культурної людської громади, а не ходити осторонь її, самопасом, у дикій людській отарі, у здичавілому стаді.

У сто-сотий раз повторюємо, що покажчиком культурности людини є не одяг, а «оглада» чоловіка, тобто уміння відповідно заховуватися серед цивілізованих людей.

Наприкінці ще одна маленька заувага щодо збірної чистоти. У деяких європейських народів кажуть так: якщо я хочу довідатися, хто живе в тому чи іншому домі, я мушу зазирнути до виходку цих домів. Справді, ніщо так не характеризує порядку людини, як ступінь чистоти в місцях, де люди опрацьовуються. Годі глянути на стан виходка, щоб мати повне поняття про естетичні і культурно-санітарні вимоги людей, що мешкають у домі. А в таких публичних місцях зосередження людей одної якоїсь нації, як, скажемо, емігрантські табори чи колонії — це буде свідоцтвом культурности цілої нації. Дбаймо ж про **добре ім'я нашої нації** серед чужинців у дотримуванні всіх вимог цивілізованого світу до найменших подробиць. Якщо ми хочемо добитися рівности серед людей, то мусимо пам'ятати про це.

Тут ми говорили виключно про **зовнішні форми** й ознаки суспільно вихованої і громадсько вишліфованої людини. Є ще важніші **внутрішні ознаки**

людського виховання, напр. пошана до чужої власности, чужого труду, дотримання свого слова і т. д., але про все це ми поговоримо в іншій нашій брошурі.



Herausgeg. mit Genehm. der Publ. Control OMG Württ.-Baden
Inf. Contr. Div. 4. 47. 3000.

Druck: Schwabenverlag AG., Ellwangen (Jagst).